

bağbahçe

ÇEVRE BAHÇE ÇİÇEK DERGİSİ SAYI 26 KASIM-ARALIK 2009 FİYAT: 3 TL

Ovacık
Geofitleri

Kışbaşında
Bahçe ve Bitkiler

NGBB
Kayaçatlağı
Bahçesi Bitkileri

Kızılçam
(*Pinus brutia* Ten.)

Kışbaşında Bitkilerde
Sağlık Sorunları

Pelinotu
(*Artemisia absinthium* L.)

TÜRKİYE'NİN TEHDİT ALTINDAKİ BITKİLERİ

Yıldırımli Geveni (*Astragalus Yildirimlii*)

Beypazarı Geveni (*Astragalus Beypazaricus*)

Kışbaşı
Çiçekleri

Pelinotu (*Artemisia absinthium* L.)

Pelinotu drogu, Papatyagiller (*Compositae / Asteraceae*) familyasına dahil "*Artemisia absinthium* L." bitkisinin, kurutulmuş topraküstü kısımlarıdır. Avrupa Farmakopesi'nde "Absinthii herba" adıyla kayıtlı olan bu drog, bitkinin kurutulmuş taban yaprakları ve az yapraklı çiçek durumlarından ibarettir. Acı ve keskin kokulu olan drogdaki uçucu yağ miktarı, en az 2 ml/kg olmalıdır. Bitki, Türkçe'de "acı pelin", "ak pelin", "büyük pelin" adlarıyla da bilinir. Dış ticaret istatistiklerinde, "vermutotu" adıyla yer alır. Etkisi daha zayıf bir tür olan ayvadana (*Artemisia vulgaris* L.); Anadolu'da, pelinotu gibi ve onun katıştırılmasında kullanılır.

Barklı kemotipleri olan pelinotundaki uçucu yağ miktarı, % 0,2-1,5 arasında değişmektedir. Uçucu yağın ana bileşikleri arasında "cis-epoksiosimen", "beta-tuyon", "trans-sabinil asetat" ve "cis/trans-krizantenil asetat" sayılabilir. Alfa-tuyon miktarı genelde % 3'ten azdır. Bitkinin acı tadı, "seskiterpen lakton"lardan (% 0,15-0,4) kaynaklanır. Bunların başlıcaları "absintin", "artabsin", "matrisin", "anabsintin" ve "pelenolit"lerdir. Drogdaki ayrıca, organik asitler ile "flavonoit", "tanen", az miktarda "poliasetilen" ve antimalaryal etkisi olan "homoditerpen peroksit"ler bulunur. Ayrıca, ateş düşürücü etki gösteren "sterol etilkolestadienol" izole edilmiştir. □

Özellikle Avrupa'da, eski zamanlardan beri iştah açıcı ve tonik olarak pazarlanan pelinotu likörleri (Absinth, absent); içerdikleri yüksek "tuyon" miktarından ötürü zehirlenmelere yol açtığından, Avrupa'nın pek çok ülkesinde yasaklanmıştır. Sürekli kullanımı "absintizm"e neden olan bu likörlerin, zehirlenme belirtileri; huzursuzluk, kusma, baş dönmesi ve titremelerle kendini gösterir. Aşırı dozda kullanımı, şuur kaybı ve ölüme yol açar. □

Droğun sulu ekstreleri, nispeten az tuyon içerdiğinden, çoğunlukla çay halinde tüketilir. Çayın hazırlanışında, 1-1,5 g (yarım kahve kaşığı) ince kıyılmış

drog üzerine, yaklaşık 150 ml kaynar su dökülür; on dakika bekletildikten sonra, süzülerek kullanılır. Günde üç defa içilebilir. Çocuklar için uygun doz, erişkin dozunun yarısıdır. □

Anoreksi (aşırı iştahsızlık) için, yemeklerden yarım ila bir saat önce; hazımsızlık şikayetlerinde ise safra söktürücü (kolagog) etkisinden ötürü, yemeklerden sonra ve sıcak içilir. Sürekli olarak, üç-dört haftadan daha uzun süre kullanılmamalıdır. Mide ve onikiparmak bağırsağında ülser olanlar için sakıncalıdır. Hamilelikte ve lohushakta, kullanımı tavsiye edilmez. Başka ilaçlarla etkileşimi, rapor edilmemiştir. □

Vazelinde %2 oranında eritilen uçucu yağ, cilde uygulandığında hassasiyet ya da kaşıntıya yol açmamıştır; farelerde ve domuzlarda, fototoksik etki meydana getirmemiştir. Drogdaki ve uçucu yağda mevcut tuyonlardan da-ha az bulunan "alfa-formu" (LD50 87,5 mg/kg fare); daha bol bulunan "beta-formu"na (LD50 442.4 mg/kg fare) göre daha zehirlidir. "Alfa-tuyon"un, "gama-butirik asit" (GABA) tip A reseptörün çevriner bir modülatörü olduğu; ama hızla parçalanıp atıldığı, nörotoksitesinin bu mekanizmayla oluştuğu gösterilmiştir. Bu nedenlerle, gıda ve içeceklerdeki tuyon oranları sıkı şekilde denetlenmektedir. Süperkritik karbondioksit akışkanıyla, tuyon içermeyen pelinotu ekstreleri hazırlanabilmektedir. Günümüzde kullanılan bitkisel ilaçlarda, uçucu yağ oranı çok düşük olduğundan, zararlı etki görülmesi az ihtimaldir. Pelinotu preparatlarının aşırı dozunda kusma, aşırı ishal, idrar zorluğu, sersemlik hali gibi belirtiler görülür; alkollü ekstreleri, mutajen etki göstermemiştir. □

Ülkemizde, "*Artemisia*" türleri genellikle "yavşan" adıyla anılır. Halk arasında, tıbbi amaçlarla kullanılan farklı "*Artemisia*" türleri vardır. Türkistan'da yetişen horasani (*Artemisia cina* Berg.)



türünün çiçek tomurcukları, kurt düşürücüdür. Türkiye'de doğal olarak yetişen kara yavşan (*Artemisia campestris* L.) türünün çiçek durumları da horasani gibi kurt düşürücüdür. Türkiye'de yetiştirilen tarhun (*Artemisia dracunculoides* L.) türünün topraküstü kısımları, iştah açıcı ve hazmettiricidir; çesni olarak da kullanılır. □

Türkiye'de doğal olarak yetişen peygamber süpürgesi (*Artemisia annua* L.) türünün topraküstü kısımları, Anadolu'da dahilen dizanteri ve vereme karşı; haricen de çıbanları iyileştirmek için kullanılır. Çin'de ise hem drog hem de drogdan elde edilen "artemisinin" adlı "seskiterpen lakton", sıtma hastalığının tedavisinde; kokulu yavşan (*Artemisia fragrans* Willd.) türünün çiçek durumları ise iştah açıcı, tonik, kurt düşürücü olarak ve şeker hastalığının tedavisinde kullanılır.

K. Hüsnü Can Başer
Prof Dr; Anadolu Üni. Eczacılık Fak.

Bu yazıda belirtilen ifadeler, sadece bilgilendirme amaçlıdır; tavsiye niteliği taşımaz. Hastalıkta, tedavinin mutlaka doktor kontrolünde yapılması gerektiği unutulmamalıdır.